

„...nem biztos hogy használsz hazádnak és az emberiségnek, mikor alkotsz valamit; isteni kegyelem kell ehhez. De bizonyos, hogy használsz magadnak is, hazádnak és az emberiségnek is, ha mindennap időt adsz lelked művelésének, elolvasod a kivételes alkotó szellemek valamely művének egyik szakaszát, pontosan megismersz egy igazságot, vagy ismertetet. Nem fontos, hogy sok tró legyen egy közösségben, de fontos, hogy sok olvasó legyen. Nem fontos, hogy te szövegezd meg a szépet és igazat; fontosabb, hogy megismerjed.”

Márai Sándor: Füves könyv

Tiffany vagy Baradlay Jenő

A 10–14 éves korosztály olvasási kultúrájának változási tendenciái

Húsz évvel ezelőtt volt utoljára hasonló célú országos jellegű vizsgálat, ezért a megismételt adatfelvétel jó alkalmat kínál a legjellegzetesebb változási tendenciák felvázolásához és ezek ismeretében a lehető leghatékonyabb könyvkiadói, pedagógusi, könyvtárosi ellenlépések átgondolásához, kidolgozásához.

E egyszerű lehetőség megteremtéséért, az anyagi támogatás megítéléséért az NKA Könyvtári Kollégiuma minden tagjának ezúton is hálás köszönetet mond a cikk szerzője.

Még itt a bevezetőben szeretnénk egyértelművé tenni, hogy itt csupán egy összegző jellegű, a legmarkánsabb elmozdulásokat rögzítő beszámolót kap kézhez az olvasó, s a finomabb részletek kibontása, értelmezése az 1999. év második félévében megjelenő publikációkban valósul meg. (Annál is inkább, mert az adatfelvételre 1997 késő őszén került sor, a válaszok kódolása, számítógépes feldolgozása pedig csak 1998. június derekán fejeződhetett be. Tehát az adatok teljes körű elemzése még előttünk álló feladat.)

I. A vizsgálat stratégiájáról és mintavételi szempontjairól

A jelenlegi piaci viszonyok mellett egy, a szakma szigorú szabályainak megfelelő, országosan reprezentatív minta név- és címjegyzékének előállítására önmagában felemésztette volna a kutatási célra szánt teljes összeget. Más választás nem lévén, magunk alakítottuk ki a mintaválasztás elveit a következők szerint:

1. a jelzett korosztály két végpontjára koncentráltunk, tehát csak az 5. és 8. osztályosokat kérdeztük;
2. három, az ország egészét feltehetően jól reprezentáló régiót választottunk (Budapest és Pest megye, Kelet- illetve Nyugat-Magyarország 2-2 megyéje);

3. az országos minta (832 fő) mellett a frissen (újja)alakult felekezeti iskolákból (124 fő) kontrollcsoportot is választottunk.

Teljes mintasokaságunk így 956 tanulót foglal magába. Minden esetben 2-2 iskolából (bel- és külterület), a megyeszékhelyről, egy kisvárosból és egy községből választottuk interjúalanyainkat. Ugyanakkor éppen az utazási költségek megtakarítási kényszere miatt mintánk kissé torzítja a tényleges településszerkezeti megoszlást. Magyarán a községekben lakó tanulók száma mintánkban némileg (8-10%) alulreprezentált, ami – ne kerüljessük a forró kását – egyúttal a valóságos helyzet érzékelhető szépítését is jelenti. Hiszen a kisközségek iskolai, könyvtári és könyvesbolti ellátása egyaránt az országos szint alatt van, s mi éppen ezen az oldalon vagyunk „kissé vékonyabbak”. Mindent összevetve jó előre figyelmeztetjük az olvasót: az általunk prezentált adatsorok, táblázatok, rangsorok minden bizonnyal érzékelhetően jobb helyzetet körvonalaznak, mintsem a szigorúan reprezentatív, a peremvidékeket is súlyarányuknak megfelelően képviselő felmérés eredményei felmutatnák.

A felkeresett települések:

Budapest, II. és XXII. kerület, Gödöllő, Bag, Hévízgyörk;

Debrecen, Biharkeresztes, Ebes;

Nyíregyháza, Vásárosnamény, Nyírmada;

Győr, Csorna, Kisbajcs, Vámoszabadi;

Szombathely, Körmend, Répcelak.

Megyéenként a megkérdezettek száma a következők szerint alakult: Pest = 200 fő (Budapesttel együtt), Hajdú-Bihar = 161 fő, Szabolcs-Szatmár-Bereg = 180 fő, Győr-Moson-Sopron = 138 fő, Vas = 153 fő. A felekezeti (kontroll) csoport esetében gondosan kerültük annak csapdáját, hogy az átlagos, netán rossz állami iskolákat állítsuk szembe az országos hírvű, magas színvonalon oktató egyházi iskolákkal. Tehát szándékosan kevésbé ismert, csak az utóbbi 2-3 évben (viszsa)alakult, még országosan ismert, jó eredményekkel nem büszkélkedő, de mégis felekezeti hovatartozásukat tudatosan vállaló oktatási intézményeket válogattunk. Mégpedig Budapestről a Szent Angéla Általános Iskola, Sopronban a Szent Orsolyáról elnevezett intézmény (mindkettő római katolikus), Kunszentmiklósról a Baksay Sándor nevét viselő református, végül az Aszódon működő evangélikus iskola egy-egy 8. osztályában vettünk fel összesen 124 kérdőívet.

Kérdőívünk struktúrájában az olvasási szokások álltak a középpontban (13 kérdés), az iskolával, tanulással, a továbbtanulási tervekkel 4 tétel foglalkozik, ugyanilyen számú kérdéssel kívántuk felderíteni a tanulók motivációs bázisát, szabadidős tevékenységeinek rangsorát, 2 kérdéssel kifejezetten a könyvtárhasználatra koncentráltunk, s végül 7 esetben a személyi adatok (nem, kor, szülők iskolázottsága, foglalkozása) felvétele volt a célunk.

II. Szabadidős tevékenységek és motivációs bázis

Az adatok bemutatását kezdjük az egyik legérzékenyebb ponton! A részletek aprólékos, adatolt felidézése nélkül csupán emlékeztetjük az olvasót az évtizedek óta erősödő tendenciára: mind több időt töltünk a képernyő előtt (1998 tavaszán az 50 évesnél idősebb magyar férfiak naponta több mint 5 órát, de még a 18–24

évesek is napi 184 percet tévéznek), míg az olvasásra fordított percek száma szükségképpen csökken. S amint ezt nagyon jól tudjuk, a nevelés leghatékonyabb formája a példamutatás.

Az 1960-as évek végén a 14–15 évesek legkedveltebb szabadidős tevékenysége még a szépirodalom olvasás volt, húsz évvel ezelőtt (1977) a 21 tételes rangsor 6. helyén állt, míg most egy húszas lista 12. helyét foglalja el. Három évtized alatt a vitathatatlan első helyről a mezőny második felébe csúszott le az általunk oly fontosnak ítélt tevékenységfajta. A teljes rangsor, illetve a jellegzetes elmozdulások részletező bemutatása előtt idézzük fel a máshol korábban már emlegetett összefüggést: ritkábban, kevesebbet olvasni az szükségképpen az olvasásértés színvonalának csökkenését, a tanulmányosság minőségének romlását is eredményezi. Vagyis ezek az adatok a tanulmányi eredmények romlásával, a továbbtanulási esélyek gyengülésével, a margóra szorulóknak számának gyarapodásával is közvetlen összefüggésben állnak.

<i>Szabadidős tevékenységek rangsora*</i>	1977	1997	
1. televíziózás	4,75	4,27	3.
2. kirándulás	4,72		
3. játék a szabadban	4,59	4,35	2.
4. együttlét barátokkal	4,58	4,46	1.
5. tánczenehallgatás	4,56	3,92	5.
6. szépirodalom-olvasás (regény, vers, novella, mese)	4,37	3,51	
7. rádiózás	4,20	3,69	8.
8. autózás	4,18		
9. otthoni játék	4,15	3,57	11.
10. társasjáték	4,14		
11. moziba járás	4,14	3,90	6.
12. beszélgetés felnőttekkel	4,03	3,73	7.
13. házimunka	4,01	3,07	19.
14. gyűjtés (bélyeg, gyufacímke stb.)	3,96	3,26	16.
15. ismeretközlő irodalom (útleírás, szakirodalom, Képes történelem, Univerzum, Így élt... sorozatok olvasása)	3,86	3,40	13.
16. színházlátogatás	3,85	3,23	17.
17. újságolvasás	3,81	3,60	9.
18. műkedvelés (festegetés, zenélés, színjátszás stb.)	3,76	3,27	15.
19. múzeum- és tárlatlátogatás	3,75	3,14	18.
20. barkácsolás, modellezés, kertészkedés	3,67	3,28	14.
21. ábrándozás, gondolkodás	3,66	3,59	10.
22. számítógépezés	–	4,22	4.

* A felsorolt tevékenységeket a tanulók 1-től 5-ig osztályozták, majd a kiszámított átlagok nyomán a rangsorban elfoglalt helyeket az 1997-es adatok esetén az utolsó oszlopban tüntettük fel.

A legfeltűnőbb pozitív változás a számítógépezés népszerűségének emelkedése (a fiúk körében listavezető, a lányoknál csak 6.). S az ellenpontot se hagyjuk említés nélkül: két évtizede a színházlátogatás még a 16. helyen állt ($x=3,85$), s most a rangsorban a 18., az átlagos pontszám pedig 3,23-as, azaz 0,6-del alacsonyabb.

A szépirodalom olvasás 1997-es adatait közelebbről vizsgálva erőteljes különbségeket találtunk a lányok (8. hely) javára a fiúkkal (16.), illetve Kelet-Magyarország (9. hely) javára a nyugati országrésszel (13. hely) szemben. Ugyanakkor jeleznünk kell az ismeretközlő irodalom rangsorbeli stabilitását (1977: 15. hely, 1997: 14. hely), illetve az újságolvasás népszerűségének érzékelhető emelkedését (a 17.-ről a 11. helyre). Ez utóbbi két kategóriában sem nemenként, sem országrészenként nem találtunk említésre méltó eltérést.

A házimunka (19.) kivételével a ragsor végén kizárólag az intellektuális tevékenységek (műkedvelés, múzeum- és színházlátogatás) állnak.

III. Tanulás, továbbtanulás

Mindössze két kérdést tettünk fel a jelzett témakörben. Elsőként a különórák, szakkörök látogatása után tudakozódtunk. Az ugyanerre a kérdésre érkezett igenlő válaszok aránya két évtizeddel ezelőtt 20% körül volt, s mára a döntő

többség, 81% reagál hasonlóan. Érdekes módon gyakorlatilag sem nemenként, sem országrészenként, de még a világi-felekezeti iskolák mentén sem találtunk jelentős eltéréseket, hiszen 78% és 83% volt a két szélső érték, ami statisztikailag nem lehet szignifikáns. Vagyis mára szinte általánossá vált a szakkörök, különórák látogatása, a tényleges különbségek bizonyára inkább csak a részletezőbb, a mennyiségre és minőségre egyaránt figyelmet szentelő vizsgálódások nyomán válhatnak egyértelművé.

A továbbtanulási szándékok összesítő adatsora szerint a megkérdezettek 38%-a gimnáziumban, 31%-a szakközépiskolában, 9%-a pedig szakmunkásképzőben kívánja folytatni tanulmányait a 8. osztály befejezése után. Teljes bizonytalanságot jelez 18%. A lányok inkább a gimnáziumok, a fiúk pedig a szakközépiskolák és szakmunkásképző intézetek felé orientálódnak, továbbá a keleti országrész válaszolói általában ambiciózusabbnak mutatkoznak. A legdrasztikusabb különbség (38% kontra 67%) egyébként az egyházi iskolákat látogató diákok válaszai nyomán lesz világossá. Sejtethetően az iskolaválasztásnak ez a dimenziója nem csupán világnézeti különbségeket takar, hanem egyúttal a szülők elszántságát, a továbbtanulási, taníttatási motívumok intenzívebb jelenlétét is magában foglalja.

IV. Könyv- és könyvtárhasználat

Közelítsük témánkat az indítékok felől! „*Véleményed szerint általában miért olvasnak a gyerekek?*” – hangzott a kérdés, majd a kötetlen válaszok tartalomelemzése után kategóriákat alkottunk.

<i>Olvasási motívum</i>	%
Művelődés	34,0
Szórakozás	11,0
Kíváncsiság	17,0
Izgalom	3,0
Minta, utánzás	0,3
Kötelező	14,0
Unalom, magány	8,0
Öröm, élmény	9,0
Nem válaszolt	5,0

Talán elégedettséget sejtető félmosollyal is nyugtázhatnánk a fenti adatsorokat, ha néhány kategória nem lenne olyan feltűnően „sovány” (mintakövetés, élmény, öröm).

Az olvasás gyakoriságát két külön tételben kívántuk felderíteni. Egyrészt (kérdőívünk 8. egysége) az „*Olvasol-e jelenleg könyvet?*” kérdő mondat nyomán jól látható különbségek vannak a válaszok összesítése után a lányok (78% kontra 57%), illetve az 5. osztályosok (77% – 59%) javára, de regionális eltérések nélkül. Másrészt egy halvány, alig szignifikáns pozitív különbség mutatható ki az

egyházi iskolák tanulóinak válaszaiból. Másrészt ez a különbség egészen markánsná válik a könyvolvasás gyakoriságát tudakoló (13.) kérdésünk összesítése után.

<i>Iskolai és egyéb elfoglaltságaid mellett – a tankönyveken kívül – hozzájutsz-e könyvek olvasásához? (Ha igen: milyen gyakran?) (a megkérdezettek százalékában)</i>	országos átlag %	egyházi %
1. Rendszeresen (havonta legalább 1 könyvet)	25	30
2. Időnként (negyedévenként legalább 1 könyvet)	42	48
3. Nagyon ritkán (évente legalább 1 könyvet)	24	18
4. Nem olvas vagy nincs válasz	8	3

Már a könyvtárhasználati kultúra irányába tett első lépésként is értékelhető kérdésünk a jelenleg vagy legutóbb olvasott mű beszerzési forrására vonatkozott.

<i>Hogyan jutottál a most vagy legutóbb olvasott könyvhöz? (a megkérdezettek százalékában)</i>	Kelet-Mo. %	Nyugat-Mo. %	Összesen %	egyházi %
1. Ajándék	15	25	18	15
2. Otthon volt	41	37	41	40
3. Könyvtár	23	16	18	27
4. Vásárolta	11	15	13	9

Mint jól látható, az ajándék az ország nyugati felében a legjellemzőbb, a könyvtárhasználat a keleti megyékben és a felekezeti iskolákban erősebb, míg a másik két kategória egyenletes eloszlást mutat. Az adatok részletezése nélkül, de mégis figyelemreméltó adalékként említjük, hogy az olvasást példaadó tevékenységként művelők felsorolásakor az anyákra jutó szavazatok vezetik a listát az apák, a testvérek, a barátok, az osztálytársak előtt, míg a csaknem 1000 fős mintában mindössze 1-1 említést kaptak a pedagógusok és könyvtárosok! Ennél az adatnál hosszan el kellene időznünk, és részletes fejtegetésekkel kellene kedves kollégáink emlékezetébe idézni azokat az alapvető pedagógiai tételeket, melyek szerint a nevelés legfontosabb eszköze a nevelő személyisége, indirekt vonzó vagy taszító, példaadó hatása. Egészen biztosan tudjuk, hogy a pedagógusok és a gyerekek közelében lévő könyvtárosok jó része szenvedélyes és igényes olvasó is egyúttal, de ez valamilyen módon rejtve marad a tanulók számára. Nagy kár!

A saját könyvek, az otthoni gyűjtemények számbavétele a nyugati országrész és a felekezeti iskolákba járók érezhető fölényét jelzi. Nyilván nem egyszerűen az anyagi helyzet függvénye a könyvvásárlás gyakorisága, hanem egyúttal érték-választás, az értékrendszer egészét érintő probléma is.

A „*Tagja vagy-e valamilyen könyvtárnak?*” kérdésünk nyomán a két évtizeddel korábbi 70%-os igennel válaszolók aránya 1997-re 80 százalék fölé emelkedett. Valamivel többen használói az iskolai, mint a közkönyvtáraknak, a lányok

itt is szorgalmasabbnak, a kelet-magyarországiak pedig könyvtárközelibbnek tűnnek, mint a középső vagy nyugati országrész megkérdezettjei.

A fentieknél is fontosabbnak látszik a könyvtári tevékenységek struktúrájának átrendeződése.

<i>Ha tagja vagy könyvtárnak, mit csináltál legutóbb ottjártadkor? (a megkérdezettek százalékában)</i>	1977 %	1997 %
1. Kölcsönzött	26,5	38,0
2. Kézikönyvet használt	1,3	18,0
3. Olvasott	10,6	9,3
4. Beszélgetett	2,6	1,4
5. Csoportos foglalkozás	0,7	3,2
6. Játék	0,5	2,0
7. Böngészés	-	5,1
8. Számítógépet használt	-	0,1

A változások sokrétűek és látványosak, miközben a kölcsönzés őrzi abszolút dominanciáját. A tanulók csaknem ötödének kézikönyvhasználatát nyilvánvalóan az iskolai feladatok struktúrájában bekövetkezett átrendeződéssel magyarázható. Növekedett a csoportos foglalkozásokon résztvevők és csupán a játék kedvéért a könyvtárat látogatók száma is. A számítógép használatáról egy nyugat-magyarországi 5. osztályos fiú tett említést.

Végül az olvasmányok közvetítésének egy sajátos módjáról is ejtsünk szót! Milyen hatékony a szóbeliség, a személyes megbeszélés, az eszmecsere, a vita?

<i>Szoktál-e könyvekről beszélgetni? (a megkérdezettek százalékában)</i>	1977 %	1997 %
1. Senkivel sem beszélget	27,0	40,0
2. Baráttal, osztálytárssal, testvérrel	79,0	31,0
3. Anyával, apával	43,0	22,0
4. Könyvtárossal	11,0	0,1
5. Pedagógussal	7,0	3,0
6. Rokonnal	-	2,0

Amint arra a bevezetőben már utaltunk, manapság jóval kevesebb időt fordítunk olvasásra, mint a hetvenes évek második felében, s ráadásul az olvasottakkal kapcsolatos eszmecserek is rövidülnek, mi több, eltűnőben vannak. 40 százalék senkivel nem osztja meg ilyenfajta élményeit, a kortárs csoport alig harmada részesül a „kollektív narráció” másodlagos fajtájában, a történetek szabad továbbadásában. Könyvtárossal csupán egy 8. osztályos budapesti fiú beszélgetett, pedagógussal összesen 26-an (főként nyugat-magyarországi lányok) cseréltek

eszmét az olvasottakról a csaknem 1000 fős mintából. Ebben a vonatkozásban egyházi iskoláinkban ugyanolyan „csehül állunk”, mint az országos átlag.

V. Tiffany vagy Baradlay, avagy mit olvasnak a tizenévesek 1997-ben?

A kultúra piacosítását követően naponként ismétlődő szülői, pedagógusi, könyvtárosi tapasztalat az olvasmányválaszték radikális növekedése, a korábban „tiltott gyümölcsök” tömeges megjelenése aluljáróban, utcán, boltban, könyvtárban. Órákon a tanárok kénytelenek „elkérni” ezen sajtótermékek jó részét, melyek leggyakoribb témája a szerelem, s ebből következően vonzerejük ellenállhatatlan 13-tól 80 éves korig. Igaz, döntően női olvasmánynak minősülnek, de a keményebb, tárgyyszerűbb leírásokat is tartalmazó füzetek (Tiffany) gyakran fiúk kezében is láthatóak. Utólag be kell látnunk, hogy az alcímben jelzett dilemma feloldásához nem találtuk ki (fel) a megfelelő módszert, hiszen rendre könyvek, napilapok, hetilapok, folyóiratok olvasásáról kérdezősködtünk, s a fenti kategóriákba nem illeszkedő szerelmes, romantikus füzetek alig-alig akadtak fent a mélybe merített hálónkon.

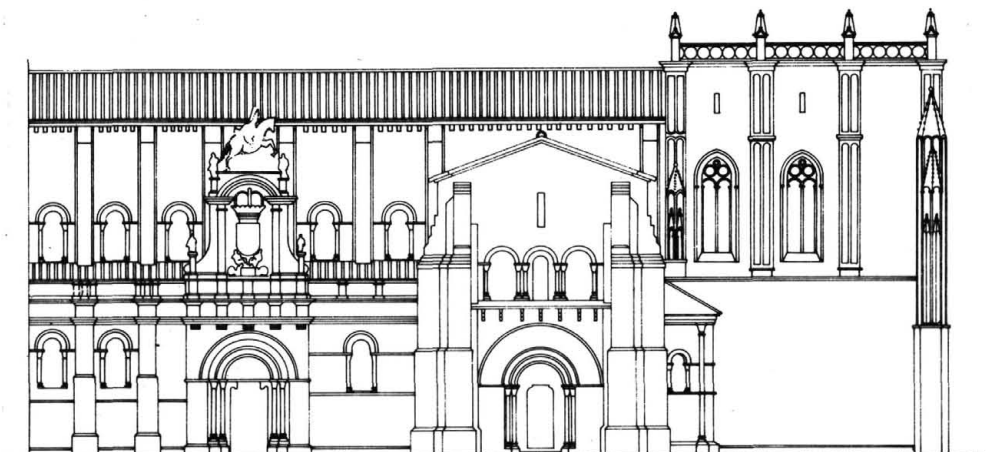
Mégis vegyük szemügyre adatainkat! Első táblázatunk 3-3 oszlopsorból áll össze, fiúk és lányok, illetve az 1977 és 1997-es adatsorok kísérik egymást. Az első adatpár az éppen vagy legutóbb olvasott művek kategóriánkénti megoszlását mutatja, majd harmadikként a legutóbbi felmérés, az utolsó 6 hónap olvasmányait begyűjtő oszlopsora teszi teljesebbé a képet.

	fiúk			lányok		
	1977 %	1997 %	6 hó	1977 %	1997 %	6 hó
<i>Legutóbbi olvasmányok</i>	1977 %	1997 %	1977 %	1977 %	1997 %	1977 %
Klasszikus gyermekirodalom	28,8	26,7	35,6	26,0	36,7	37,0
Kalandos gyermek és ifj. irodalom	17,7	2,0	3,1	8,1	0,9	0,4
Új gyermekirodalom	8,7	2,8	5,4	10,0	6,0	5,1
Ismeretterjesztő	6,0	6,8	14,2	6,7	3,2	8,2
Felnőtt klasszikus irodalom	5,3	4,8	10,5	12,7	7,6	14,6
Mese	2,1	0,5	0,9	4,0	2,1	3,2
Tudományos fantasztikus	1,9	2,8	4,5	0,2	1,1	1,0
Lektűr	3,0	3,3	6,5	4,2	8,3	9,4
Lányregények	1,3	1,5	2,3	7,3	4,1	4,3
Meseregény	1,1	0,5	0,8	2,1	0,7	1,6
Vers	1,1	1,3	1,4	1,9	0,9	0,9
Felnőtt kortárs irodalom	0,9	3,3	3,7	0,0	4,8	6,0
Képregény	–	0,5	0,6	–	0,5	2,1
Nem válaszolt	19,4	42,6	8,3	13,7	22,0	3,3

Az igazán korrekt összevetést csak a legutóbbi olvasmányokkal tehetjük meg. Elsőként a nem válaszolók arányának csaknem megduplázódását kell regisztrálnunk kommentár nélkül! Ezt kissé ellenpontozza a lányok megélnéül érdeklődése (26-ról 36,7%-ra) a klasszikus gyermekirodalom iránt, ami gyakorlatilag az iskolai kötelező és ajánlott műveket jelenti. Kifejezetten csökkent a felnőtt klasszikusok, de nőtt a divatos lektűrök és a felnőtt kortárs irodalom népszerűsége is (főként a lányok között). Mielőtt azonban elhamarkodottan magabiztos derülátó következtetésekre jutnánk, emlékeztetjük az olvasót: 1997-es mintánkban a 14 évesek aránya jelentősen magasabb, mint az húsz évvel korábban volt.

Jó azonban, ha a fenti táblázatot a legutóbb olvasott művek gyakorisági táblázatával is kiegészítjük, s ezáltal végre konkrét szerzők, könyvek is említődnek, illetve egy újabb, eddig nem említett dimenzióra is felhívhatjuk a figyelmet: a felekezeti iskolákból begyűjtött adatokban a felnőtt klasszikus (21,7%) és lektűr (13,3%) alkotások átlagon felüli arányára.

<i>Mit olvasott utoljára? (8. osztályosok válaszai a kérdéseket %-ában)</i>	összesen (832 fő) %	egyházi (124 fő) %
Móricz: Légy jó mindhalálig, novellák	9,2	20,0
Tamási: Ábel	2,2	14,0
Hemingway: Az öreg halász és a tenger	1,6	1,6
Solohov: Emberi sors	1,6	-
Verne: Kétévi vakáció, Némó kapitány stb.	1,4	4,8
Jókai: A kőszívű ember fiai stb.	1,3	4,8
Karinthy: Tanár úr kérem	1,0	3,2
London: A vadon szava, Éneklő kutya	0,8	-
Steel: Az élet útján, Újra jön a szerelem	0,8	1,6
Mann, Thomas: Marió és a varázsló	0,7	-
Fekete: Téli berek, Túskevár	0,6	2,4
Crichton: Halálos vírus, Őslénypark stb.	0,6	-
Salinger: Zabhegyező	0,5	-
Cook: Invázió, Vírus	0,4	-
Defoe: Robinson	0,4	-
Édesvölgyi sulí	0,4	-
May: Winnetou, Az ezüst tó kincse stb.	0,4	6,5
Rejtő: Piszkos Fred, Csontbrigád stb.	0,4	8,9
Shakespeare: Rómeó és Júlia, Sok hűhó semmiért	0,2	8,9
Cooper: Az utolsó Mohikán, Nyomkereső stb.	0,1	7,2
Görög regék	0,1	4,8
Brontë: Üvöltő szelek	-	3,2

Végül a maradandó élmények, a kedvenc szerzők, művek számbavételével, az ízlésszerkezet belső arányainak bemutatásával zárjuk kutatási beszámolóinkat. „Bizonyára neked is vannak kedvenc olvasmányaid (mesék, versek, novellák, regények), amelyekre gyakran és szívesen emlékszel, amelyeket már többször is olvastál. Kérjük, gondoldj most vissza ezekre és nevezd meg őket!” – hangzott idevágó kérdésünk.

	fiúk		lányok	
	1977 %	1997 %	1977 %	1997 %
Kedvenc olvasmányok (a válaszok százalékában)				
Kalandos gyermek és ifj. irodalom	30,6	4,3	8,7	0,2
Klasszikus gyermekirodalom	27,9	35,5	23,5	37,7
Ismeretközlő	6,4	6,9	4,8	2,5
Lektűr, krimi	2,3	4,0	2,2	5,8
Tudományos, fantasztikus	1,2	2,4	0,2	0,3
Kortárs felnőtt irodalom	0,6	2,5	0,2	3,0
Klasszikus felnőtt irodalom	3,1	7,2	4,6	9,9
Mesék	6,5	5,2	13,1	7,2
Új gyermekirodalom	8,4	6,6	12,2	8,7
Versek	6,2	6,0	12,2	8,3
Lányregény, gyengébb kortárs	0,1	1,0	9,1	3,7
Meseregény	1,3	1,0	2,6	2,7
Didaktikus mese	2,0	1,0	4,1	2,5
Képregény	–	2,4	–	1,3
Nincs válasz	–	13,7	–	5,4

Az első és legfontosabb megállapítás az ízlésszerkezet stabilitását rögzíti. A táblázat egésze 20 év múltán is meglepő hasonlóságot mutat. Érzékelhetően megnőtt a semmit sem válaszolók aránya, és ami mindennél jelentősebb, a tanulók jó harmada a klasszikus gyerekirodalom alkotásait tartja legmaradandóbb élményének, s ez jó tíz százalékkal magasabb, mint az előző vizsgálatunk idején volt. (A klasszikus, a kortárs felnőtteknek szóló irodalom és a szórakoztató lektűrök előrenyomulása feltehetően mintavételi okokkal is magyarázható).

A következő táblázattal az országos minta 8. osztályosainál és a 4 felekezeti iskola azonos korcsoportjában gyűjtött adatsorait tekintsük át.

<i>Kedvenc szerzők (a válaszok százalékában)</i>	8. osztály (419 fő) %	egyházi (124 fő) %
Kalandos gyermekirodalom	2,0	3,5
Klasszikus gyermekirodalom	31,5	32,0
Ismertközlő	3,4	2,8
Lektűr, krimi	9,0	12,3
Tudományos fantasztikus	1,8	1,1
Kortárs felnőtt irodalom	5,5	3,2
Klasszikus felnőtt irodalom	16,0	14,1
Mesék	2,4	1,4
Új gyermekirodalom	4,8	8,5
Versek	6,6	10,6
Lányregény, gyengébb kortárs	2,4	2,8
Meseregény	1,3	1,4
Didaktikus mese	1,0	0,4
Képregény	0,8	0,7
Nincs válasz	11,1	4,6

Néhány ponton félreérthetetlenül minőségi eltéréseket láthatunk. Például a nem válaszolók feleannyian sincsenek a felekezetiiek között, míg a versek, az új, értékes gyermekirodalom (igaz, a lektűrök is) körükben érzékelhetően népszerűbbek. Vagyis kutatási témánk vázlatos lezárásaként (az alaposabb elemzések az év második felében látnak napvilágot) öt tényt máris tisztán láthatunk: érzékelhetően kevesebbet olvasnak s még ennél is kevesebbet beszélgetnek könyvtárményeikről a mai tizenévesek, mint 1977-ben; jelentősen nőtt a könyvtárlátogatók s különösen a kézikönyveket (nyilvánvalóan iskolai feladatok megoldásához) használók aránya, továbbá hódít a Bravó, csábít a Bianca, Denise, Tiffany típusú, vágyteljesítő, fantáziamozgató kommersz, de mindezek ellenére az iskolai tanterveknek, az iskolai, közkönyvtári és otthoni könyvgyűjteményeknek is köszönhetően a tanulók döntő többsége, igaz egyre ritkábban, de mégis részesül az olvasás gyönyörében, varázslatában, érzelmeket, gondolatokat, ismereteket gazda-

gító hatásában. Tehát igenis Baradlay! Ennek a névnek ma még van jelentése, holdudvara, még ha egyre gyakrabban a videokazetta és nem a tényleges olvasmányélmény hatására is.

A fentiek igazolásául, csupán illusztratív szándékkal, szinte csak függelékként adjuk közre a kedvenc szerzők toplistáját. (Lássunk végre neveket is, ne csupán száraz, absztrakt kategóriákat!)

<i>Kedvenc szerzők (a megkérdezettek százalékában)</i>	országos minta (832 fő) %	Nyugat-Mo. (291 fő) %	Kelet-Mo. (341 fő) %	egyházi isk. (124 fő) %
Móricz	8,5	11,0	9,4	14,5
Gárdonyi	6,8	7,2	10,5	15,3
Molnár	6,5	9,3	5,0	19,3
Jókai	5,4	3,1	9,4	7,2
Fekete István	3,1	3,8	3,2	1,4
Mikszáth	3,1	1,4	5,3	1,6
Knight	2,4	1,7	2,9	7,2
Tamási	2,4	3,4	2,3	2,4
Petőfi	1,8	2,4	1,7	7,2
Móra	1,7	1,0	2,6	1,6
Kästner	1,4	2,0	1,5	3,2
Shakespeare	1,4	–	2,6	2,4
Defoe	1,2	2,0	0,3	4,8
Golding	1,1	2,4	–	–
Hemingway	1,1	1,4	1,5	1,6
Exupery	1,0	1,0	1,5	6,4
Karinthy	1,0	–	2,3	4,0
London	1,0	–	2,3	–
Ady	0,8	1,0	1,2	–
Arany	0,8	–	1,7	4,0
Szolzov	0,8	–	2,0	–
Cooper	0,6	–	–	4,8
Milne	0,6	–	–	–
Steel	0,6	–	–	–
Rejtő	–	–	–	5,6
Brontë	–	–	–	4,8
Verne	–	–	–	4,8

Aranytól Vernéig, Coopertől Rejtőig, Defoetől Karinthyig, Gárdonyitól Exuperyig, Brontőtől Petőfiig szinte minden esetben a felekezeti iskolák tanulói emlegették gyakrabban a listavezetők neveit, Golding és Fekete István viszont a Dunántúlon, Jókai és Mikszáth pedig (a hagyományörzőbb ízlés bizonyítéka-ként) a Tiszántúl diákjaitól szerzett több szavazatot.

Félreérthetetlenül kirajzolódnak tehát a regionális kultúrák körvonalai, s egyúttal kézzelfogható bizonyítékaink vannak a felekezeti iskolák minőségi kihívást jelző, a középosztályt jellemző értékek erősítését bizonyító szerepéről is.

Nagy Attila

FELHÍVÁS

A 3/1999. (II. 24.) sz. NKÖM rendelet alapján Szinnyi József-díj adományozható azoknak a könyvtárosoknak, „akik hosszabb időn át kiemelkedő teljesítményt nyújtottak és tevékenységükkel, kezdeményezéseikkel szakterületük fejlődését” segítették elő.

Kérem, a javaslatokat **1999. május 31-ig** az NKÖM Könyvtári Osztályára küldjék be, ahol a Kuratórium a beérkezés után 30 napon belül elbírálja a javaslatokat.

A javaslatnak tartalmaznia kell a jelölt:

- nevét,
- születési helyét, idejét,
- anyja nevét,
- iskolai végzettségét,
- munkahelyét,
- beosztását, tudományos fokozatát,
- lakhelyét,
- eddigi kitüntetéseit (az évszám megjelölésével).

Kérem, hogy a kitüntetési javaslat indoklása ne legyen több egy oldalnál.

Budapest, 1999. május 5.

dr. Skallczki Judit
osztályvezető